

RDA – uusi kuvailukokonaisuus

Valtakunnassa tapahtuu: uudet ja yhteiset palvelut

Pori, 15.11.2016

Marja-Liisa Seppälä

Kuvailusääntöpalvelu

Esityksen sisältö

- RDA kuvailusääntönä
- RDA uutena kuvailukokonaisuutena
- Aineiston kuvailu
- Toimijoiden kuvailu
- Muu kuvailu
- Kuvailusääntöjen suhde tallennusformaattiin ja tietojärjestelmään
- RDA-tuki

RDA kuvailusääntönä

RDA kuvailusääntönä

- RDA:n luonne:
 - Ei niin paljon ehdottomia sääntöjä vaan enemminkin kuvailun periaatteiden ja tarkoituksen avaamista
 - Ei pakollisia elementtejä vaan *ydinelementtejä*
 - RDA sisältää monia vaihtoehtoisia ohjeita, joista kuvailija voi valita tilanteeseen sopivamman
- Korvaa ISBD-kuvailusäännöt ja Hakutiedot-oppaan, eli sisältää ohjeet sekä kuvailuun että hakutietojen muodostamiseen

RDA:n (pienet) erot ISBD:hen

- RDA:ssa:
 - Tietoja otetaan enemmän aineistossa esiintyvässä muodossa, esim. julkaisutiedoissa
 - Lyhenteet avataan, latinalaisia termejä ei käytetä
 - Hakasulkeiden käyttöä vähennetty
 - Varianttinameke, tallennetyyppi, valmistus- ja tuotantotiedot uusina elementteinä
 - Sisältö- ja mediatyyppin termit eroavat hieman ISBD:n vastaavista
 - ISBD:tä tarkempaa kuvailua, mm:
 - Vastuullisuudessa
 - Fyysisessä ulkoasussa
 - Julkaisu/tuotanto/jakelu/valmistustiedoissa

RDA:n suuri ero ISBD:hen

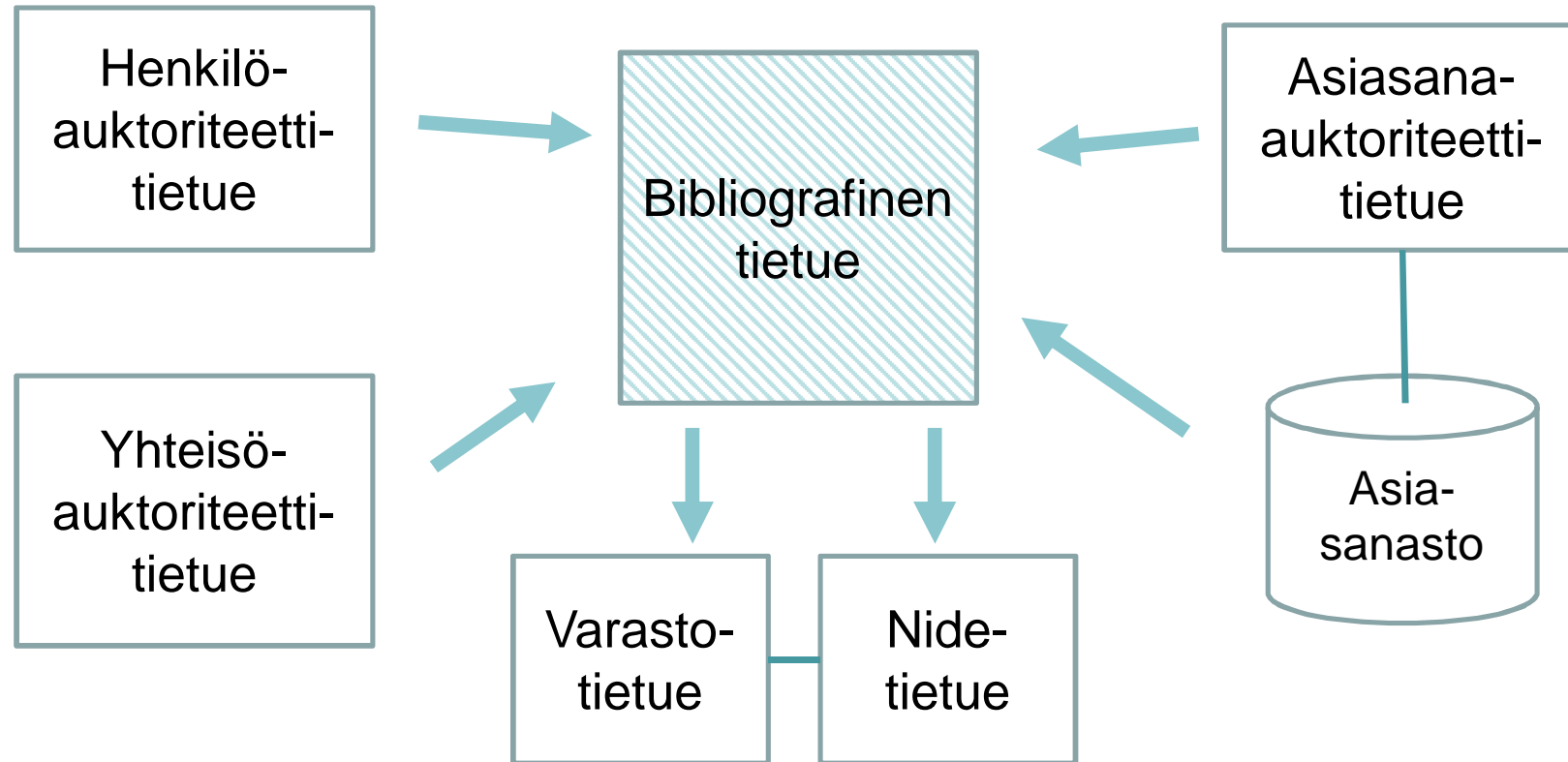
- Kuvailukokonaisuuden muutos:
 - ISBD:ssä yksi kuvailun kohde (entiteetti): aineisto
 - RDA:ssa 3 kuvailun osa-alueita ja jokaisella alueella useampia kuvailun kohteita (entiteettejä)
- RDA:n rakenne muuttaa aineiston ja tekijöiden suhteita, eli viittauksia aineistosta henkilöihin
 - päätekijän määrittely
 - MARC21: 100/110/111-kentät
 - viittaukset henkilö- tai yhteisötekijään silloin, kun tekijän nimi muuttuu
 - MARC21: 100/110/111/700/710/711-kentät

RDA uutena kuvailukokonaisuutena

RDA kuvailukokonaisuutena

- RDA:n uusi kuvailun rakenne näkyy nyt vain itse RDA-tekstin rakenteessa RDA Toolkitissa
- Nykyisestä MARC21-tietuerakenteesta ei voida luopua ennen kuin tietojärjestelmät vaihdetaan uusiin
- RDA:n käyttöönotto nyt ei siis muuta kuvailun rakennetta vaan edelleen noudatetaan MARC21:n rakennetta

RDA MARC21-formaatissa

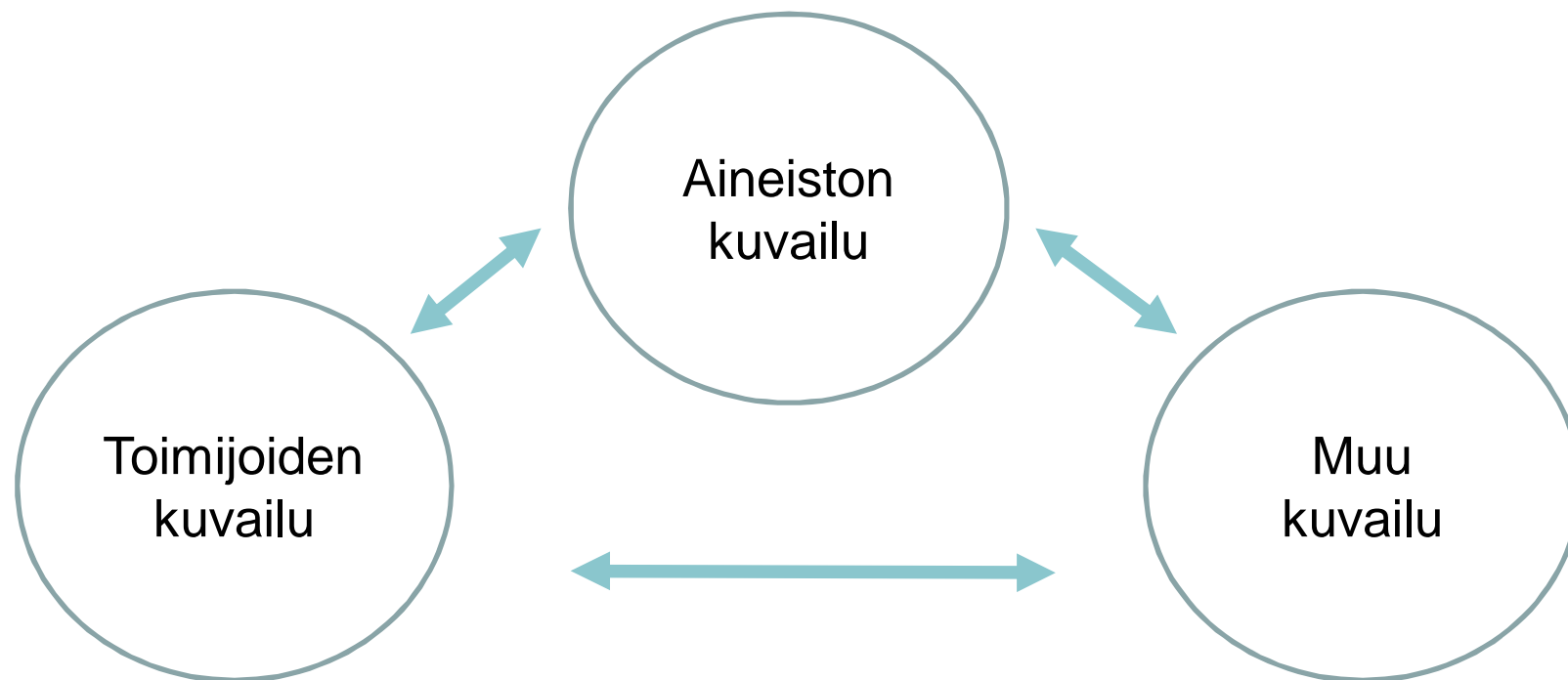
Kuvailukokonaisuus nyt

- Bibliografinen tietue on kuvailun keskiössä
 - ISBD tukee tietuekeskeistä kuvailua
 - ISBD:n kuvailun osa-alueet noudattavat pitkälti MARC21-tietueen kenttien järjestystä ylhäältä alas
- Nykyinen tietuerakenne muistuttaa korttiluetteloaa
 - Pää- ja lisäkirjaukset
 - Kirjastojärjestelmät (ja MARC21-formaatti) pitävät pääkirjausta keskeisenä aineistoa identifioivana kenttänä
 - Huomautuksiin merkitään tietoa, jonka voisi merkitä jonkin toisen entiteetin kuvailuun
 - Viittaukset tietueiden välillä ovat vaikeita hahmottaa

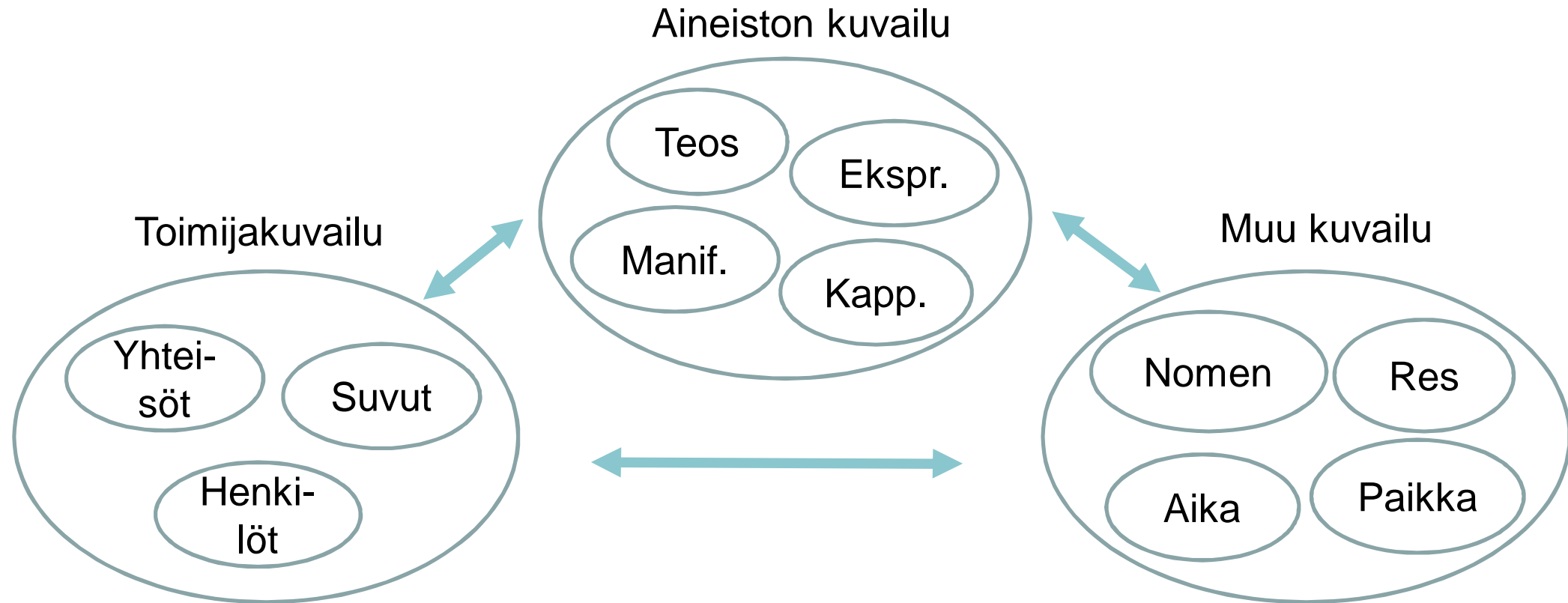
Kuvailukokonaisuus nyt (2)

- Bibliografinen tietue sisältää:
 - Aineiston kuvailuelementtejä
 - Aineistoon liittyvien henkilöiden ja yhteisöjen tietoja
 - Aineiston aihetta kuvailevia asiasanoja, jotka on poimittu sanastoista/ontologioista tai asiasana-auktoriteettitietueista
 - Kirjaston kuvailu- ja aineistoprosesseihin liittyviä tietoja
 - Järjestelmälinkitykset varasto- ja nidetietueisiin

RDA-kuvailualueet ilman MARC21-formaattia

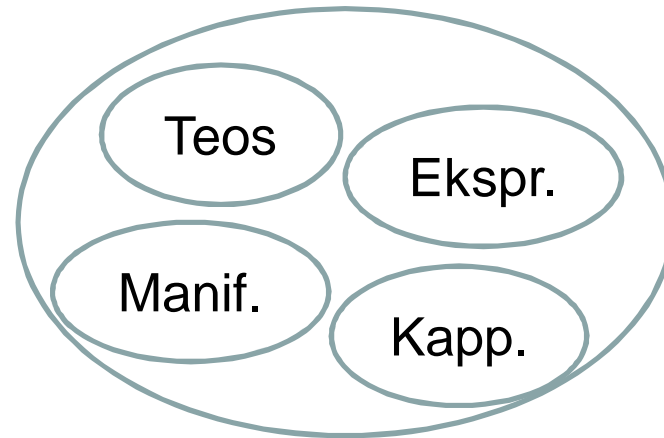

RDA-kuvailualueiden entiteetit

(Tulevan RDA:n käsitelmän mukaiset entiteetit, 2018-)

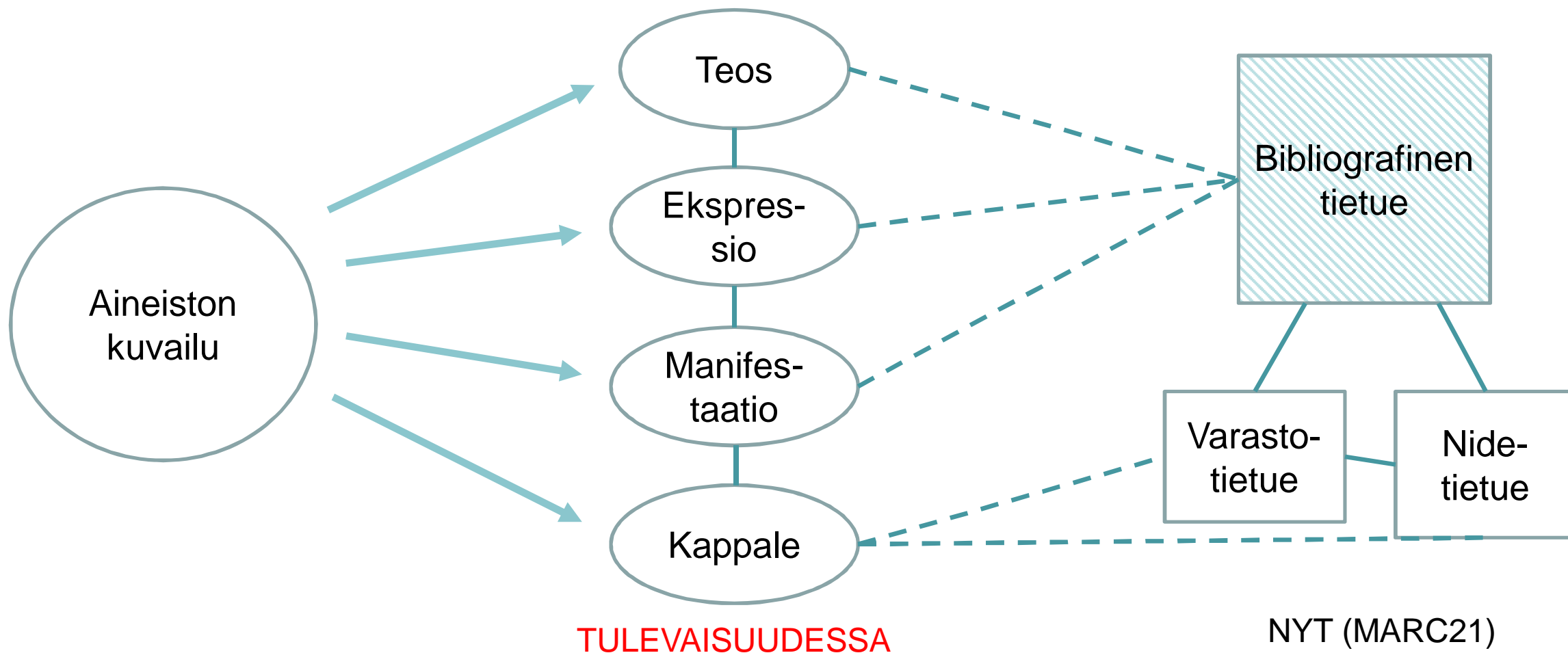
Aineiston kuvailu

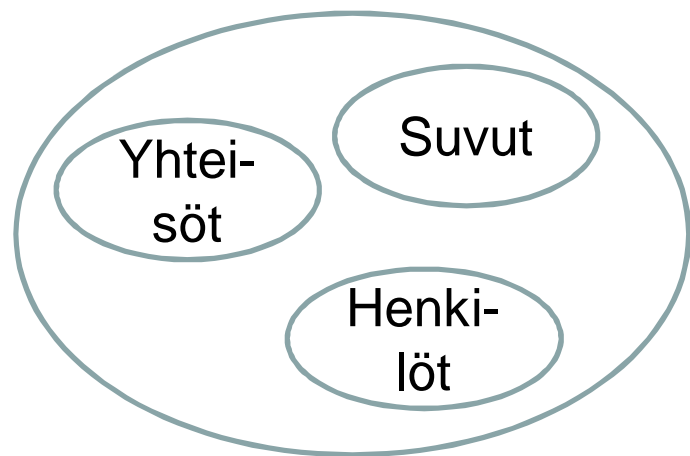
Aineiston kuvailu

- Aineiston kuvailun on pilkottu 4 osaan eli entiteettiin:
 - Teokseen (aineiston sisältö)
 - Ekspressioon (aineiston versio)
 - Manifestaatioon (aineiston julkaisumuoto)
 - Kappaleeseen (aineiston konkretisoituma)
- jotta samoja kuvailuelementtejä ei tarvitsisi toistaa eri kuvailuissa (kuten nyt MARC21:ssä)
- jotta eri metatiedon tuottajat voisivat hyödyntää samoja entiteettejä tuotannossaan

Aineiston kuvailukokonaisuus

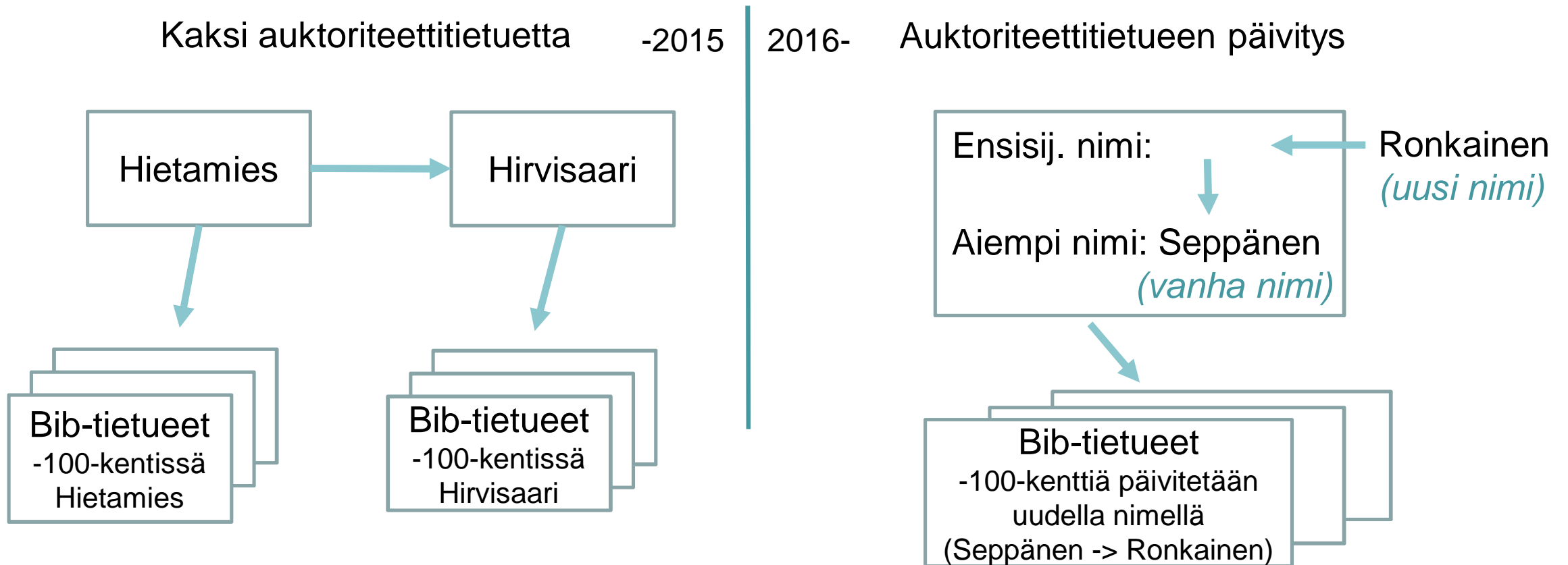
Toimijoiden kuvailu

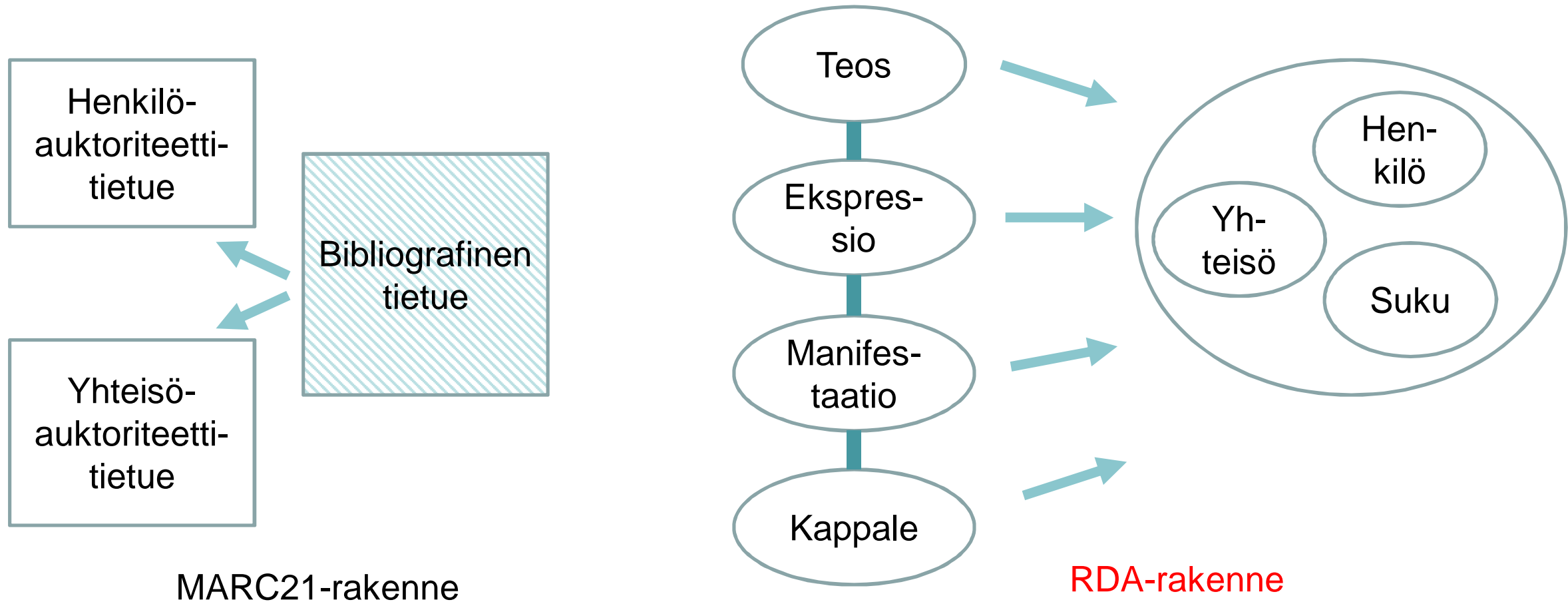
Toimijoiden (henkilön, yhteisön ja suvun) RDA-kuvailu

- Muutokset RDA:n myötä:
 - Henkilön nimen muuttuessa henkilölle ei enää tehdä uutta kuvailua vaan henkilön nykyistä kuvailua (MARC21:n auktoriteettitietuetta) päivitetään
 - Auktoriteettitietueen päivittäminen aiheuttaa bibliografisissa tietueissa olevien henkilöviittausten (MARC21: kentät 100 ja 700) päivittämistä eli muuttamista uutta nimeä vastaavaksi
 - Muutosta ei tehdä Melindassa takautuvasti ennen vuotta 2016 tehtyihin tietueisiin
 - Teoksen ja ekspression tekijöiden erottelu toisistaan on aiempaa tärkeämpää
 - Eli se sijoitetaanko tekijäviittaus *ensisijaisesti* MARC21:n kenttään 100 vai 700

Henkilön nimen muutos

Viittaukset aineistosta toimijoihin

Viittaukset aineistosta toimijoihin

- Tarkoittavat viittauksia MARC21:n bibliografisesta tietueesta mm. teosten ja ekspressioiden tekijöiden auktoriteettitietueisiin
 - MARC21: 100/110/111/700/710/711-kentät
- Eroja RDA:n ja Hakutiedot-oppaan ohjeistuksissa:
 - Jotkut aiemmin teoksen tekijöinä pidetyt roolit ovat nyt ekspression tekijöiden rooleja
 - MARC21: esim. 100-kenttä -> 700-kenttä
 - RDA:ssa teoksen auktorisoituun hakutietoon sisällytetään aiempaa useammin teoksen tekijän nimi
 - MARC21: 100/110/111-kenttää käytetään aiempaa useammin

Pääkirjauksen roolit RDA:ssa

- Bibliografisen tietueen pääkirjauksella (MARC21:n 100/110/111-kentät) on kaksi roolia RDA:ssa:
 - 1) Pääkirjauksen kenttään laitetaan viittaus teoksen pääasialliseen tekijään (engl. creator)
 - 2) Pääkirjauksen kenttä on osa teos-viittausta:
 - Teokseen viitataan auktorisoidulla hakutiedolla
 - Teoksen auktorisoitu hakutieto muodostetaan teoksen tekijän auktorisoidusta hakutiedosta ja teoksen ensisijaisesta nimekkeestä (MARC21: esim. 100 + 240)

Auktorisoitu hakutieto = kuvailun kohteen ensisijainen nimi/nimeke + yksilöivät lisäykset tarvittaessa

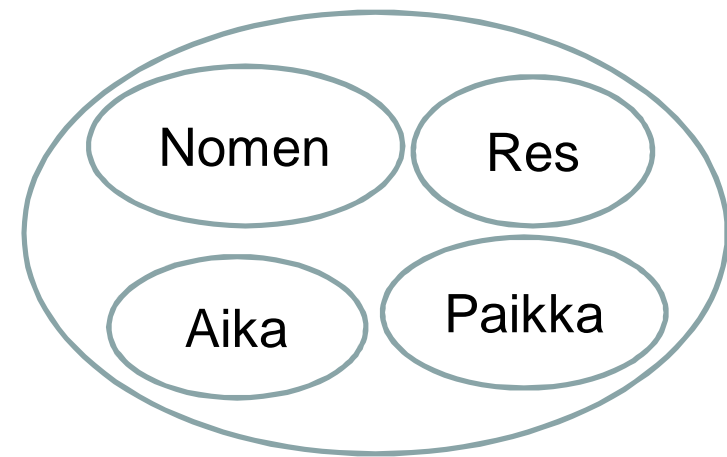
Viittaus musiikin esittäjään

- Musiikin esittäjä on RDA:ssa ekspression tekijä ja säveltäjä teoksen tekijä
- Koska pääkirjaus (MARC21: 100/110/111-kentät) on viittaus teoksen tekijään ja osa teos-viittausta, ei pääkirjaukseksi voi merkitä ekspression tekijää eli esittäjää
- Väliaikaiseksi ratkaisuksi MusaMelinda-työryhmä on ehdottanut:
 - Musiikin esittäjäviittaus siirretään MARC21:n 100/110/111-kentästä 700/710/711-kenttään
 - 700/710/711-kenttään lisätään osakenttä 9, johon merkitään koodi
 - Koodi auttaa kirjastoja indeksoimaan, hyllyttämään jne. esittäjän mukaan
- Uusien tietojärjestelmien ja tietomallien myötä ongelma poistuu

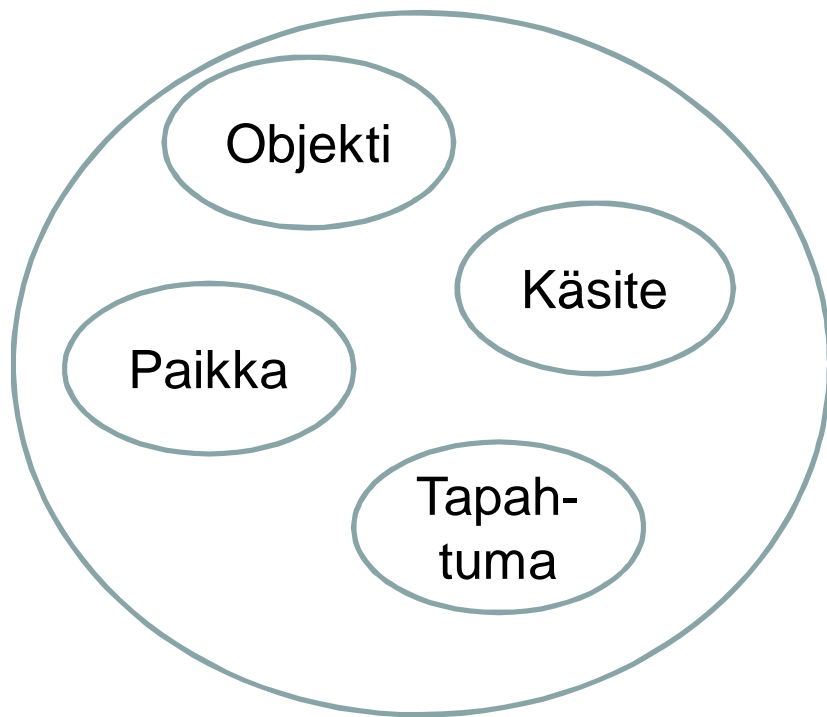
Tekijyys RDA:ssa

- Tekijyys esiintyy RDA:ssa 2 eri roolissa:
 - 1) Vastuullisuustiedot:
 - Manifestaation kuvailutietoihin tallennetaan vastuulliset tekijät, jotka mainitaan aineistossa, eli nämä tekijätiedot jäljennetään aineistosta suoraan (luku 2.4)
 - MARC21: 245c-kenttä, julkaisijan (ja tulevaisuudessa koneen) tuottamia tietoja, toimivat kuvailussa aineistoa identifioivina tietoina
 - 2) Viittaukset tekijöihin:
 - Teoksen tai ekspression tekijöihin viitataan teosta tai ekspressiota kuvailtaessa eli nämä tekijätiedot kopioidaan tekijäkuvailuista (nimiauktoriteettitietueista) (luvut 19 ja 20)
 - MARC21: 100/110/111/700/710/711-kentissä, kirjastojen tuottamia kuvailutietoja, tukevat aineiston löytämistä

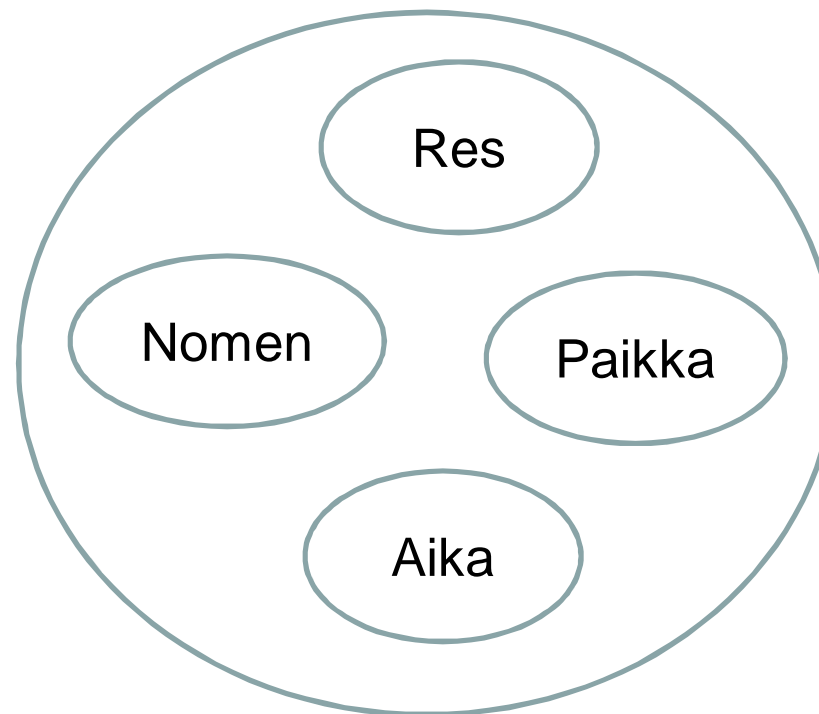
Muu kuvailu

Muu RDA-kuvailu

RDA nyt

RDA 2018-

Sisällönkuvailu ja aiheen kuvailu

- Sisällönkuvailu on RDA:ssa viittauksen tekemistä teoksesta mihin tahansa entiteettiin, joka on teoksen aiheena
 - Viittauksen määrite osoittaa, että toinen entiteetti on teoksen aiheena
 - Luvussa 23 ja liitteessä M on määritelty aiheviittauksia, mutta luvut täydentyvät vielä
 - MARC21: 6XX-kentät (paitsi ei 655-kenttä)
- Aiheen kuvailu:
 - Koska mikä tahansa entiteetti voi olla teoksen aiheena, ei RDA:ssa määritellä erikseen aihe-entiteettejä eikä siten ”aiheen kuvailua”
 - Aihekäsitteitä määritellään tarkemmin tesauksissa ja ontologioissa
 - MARC21: asiasana-auktoriteettitietue

Sisällön kuvaaminen

- Sisällön kuvaaminen (luku 7) tarkoittaa RDA:ssa muun kuin aiheeseen liittyvien ominaisuuksien tallentamista osana teoksen ja ekspression kuvailua
 - Esim. kohderyhmän, kuvituksen, musiikin keston tai kartta-aineiston koordinaattien merkitseminen
 - MARC21: eri kiinteämittaiset ja vaihtuvamittaiset kentät

Kuvailusääntöjen suhde tallennusformaattiin ja tietojärjestelmään

Kuvailusäännöt, tallennusformaatti ja tietojärjestelmä

- Kuvailusäännöt määrittelevät, mitä kuvaillaan ja miten
- Tallennusformaatti, esim. MARC21-formaatti, antaa paikat kuvailuelementtien tietojen tallentamiseen
 - Ei määrittele elementtejä eikä elementtien sisältöjä
 - Voi sisältää myös kuvailusääntöjen ulkopuolella olevia kenttiä ja koodeja, esim. yhteisluettelon työprosesseihin liittyviä tietoja
- Vanhojen järjestelmien tietorakenne pohjautuu tallennusformaattiin ; uusissa järjestelmissä ei sidosta tallennusformaatteihin ole

Kuvailusäännöt, tallennusformaatti ja tietojärjestelmä (2)

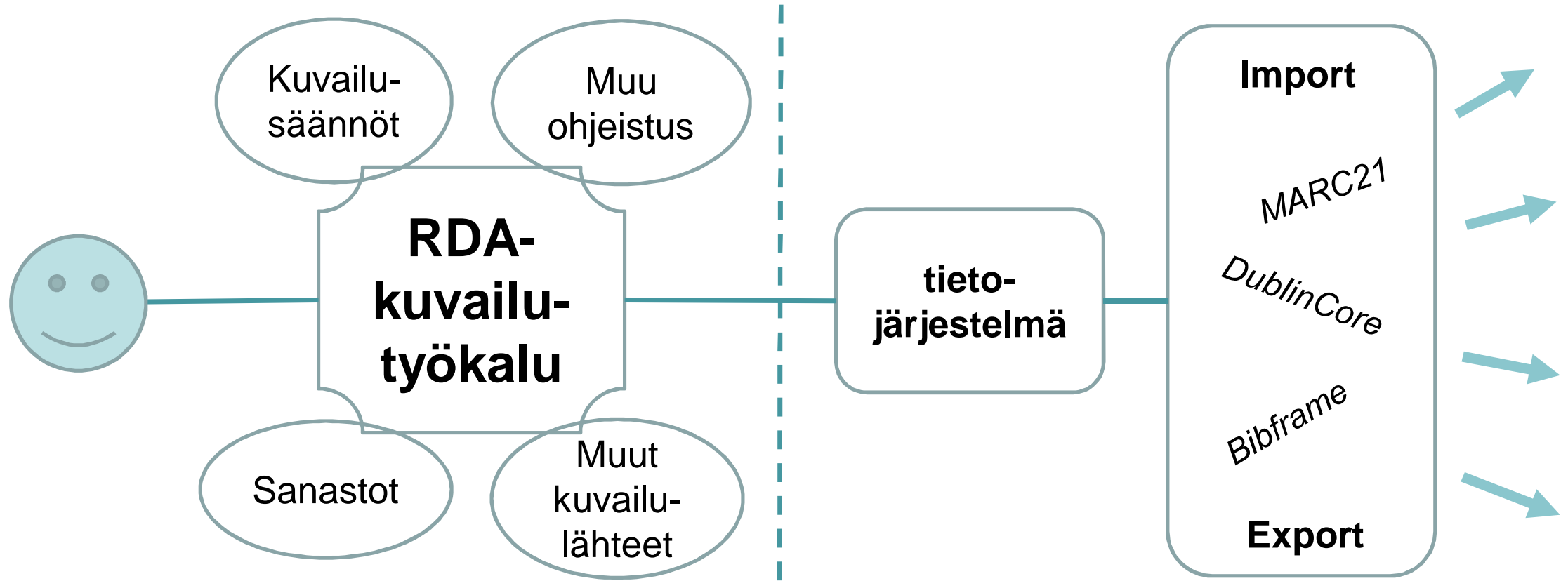
NYT

TULEVAISUUDESSA

Kuvailusäännöt, tallennusformaatti ja tietojärjestelmä (3)

RIMMF – kurkistus tulevaan

- RIMMF (RDA In Many Metadata Formats):
 - USAlaisen epäkaupallisen firman kehittämä visualisointityökalu RDA-kuvailuun
 - Antaa näkymän tulevaisuuden kuvailuympäristöön
 - ”Verkkolomake”, jossa listana RDA-elementit
 - Elementit entiteettien mukaisissa ”tietueissa”
 - Jokaisen elementin yhteydessä linkki RDA-kuvailuohjeiden ko. kohtaan
 - Käyttöliittymä on monikielinen
 - Verkkopohjaiseen välineeseen helppo integroida sanastoja, nimitietokantoja ja muita kuvailua helpottavia välineitä
 - Käytettävät termit ja ilmaukset löytyvät alavetovalikoista
 - Kuvailijan ei tarvitse käyttää kuin yhtä kuvailutyökalua

RIMMF-työpajat

- Eri maissa pidettyjen työpajojen tarkoituksena osoittaa mahdolliseksi RDA:n mukaisen kuvailutyökalun kehittämisen myös tuotantokäyttöön
- Kaupalliset järjestelmäkehittäjät eivät ole vielä kiinnostuneet vastaavanlaisen työkalun kehittämistä
- Suomessa RIMMF-työpaja ”Kivi-athon” Aleksis Kiven Seitsemästä veljeksestä marraskuussa
 - Osallistujat kuvailun kansallisista yhteistyöryhmistä (kuten Kumeasta) ja Kansalliskirjastosta
 - Mahdollisuus todennäköisesti järjestää RIMMF-työpajoja myös omin päin jatkossa

Teoksen kuvailu RIMMF-ohjelmassa

Element Label	Text	RDA Rule	AAP
Work			
RIMMF identifier °	qpqrain00000073	no rule	
Authorized access point °	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä	6.27.1+	
Variant access point °	Seitsemän veljestä	6.27.4	
Variant access point °	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä	6.27.4	
Variant access point °	Seitsemän veljestä	6.27.4	
Source consulted	Seitsemän veljestä, 1870-1873	5.8+	
Title of the work		6.2	
Preferred title for the work	Seitsemän veljestä	6.2.2	☒
Variant title for the work	Seitsemän veljestä	6.2.3	
Date of work	1870-1873	6.4	☐
Subject relationship *	UDC: 894.541 -3	23.4	
Author *	Kivi, Aleksis, 1834-1872 <qpqrain00000058>	19.2+	☒
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Finnish. Cygnaeus. Bergbom. Krohn <qpqrain00000069>	17.5+	
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Finnish. Gallen-Kallela <qpqrain00000087>	17.5+	
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Swedish. Warburton <qpqrain00000090>	17.5+	
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Spoken word. Finnish. Jokinen <qpqrain00000093>	17.5+	
Subject relationship of *	Lyytikäinen, Pirjo. Vimman villityt pojat <qpqrain00000103>	23.4	
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Finnish <qpqrain00000112>	17.5+	

Ekspression kuvailu RIMMF-ohjelmassa

Element Label	Text	RD A Rule	AAP
Expression			
RIMMF Identifier °	qpqrain00000069	no rule	
Authorized access point °	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Finnish. Cygnaeus. Bergbom. Krohn	6.27.3	
Source consulted	Seitsemän veljestä, 1870-1873	5.8	
Date of expression	1873	6.10+	☐
Content type	Text	6.9	☒
Language of expression	Finnish	6.11	☒
Other distinguishing characteristic of the expression	Cygnaeus	6.12	☒
Other distinguishing characteristic of the expression	Bergbom	6.12	☒
Other distinguishing characteristic of the expression	Krohn	6.12	☒
Work expressed	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä <qpqrain00000073>	17.6+	☒
Manifestation of expression	Seitsemän veljestä. Suomalaisen kirjallisuuden seura. 1870[-1873]. Volume <qpqrain00000068>	17.9+	
Writer of preface »	Cygnaeus, Fredrik, 1807-1881 <qpqrain00000070>	20.2+	
Writer of preface »	Bergbom, Kaarlo <qpqrain00000071>	20.2+	
Writer of preface »	Krohn, Julius, 1835-1888 <qpqrain00000072>	20.2+	

Manifestaation kuvailu RIMMF-ohjelmassa

Element Label	Text	RDA Rule	AAP
Manifestation			
RIMMF identifier °	qpqrain00000068	no rule	
Composite key °	Seitsemän weljestä. Suomalaisen kirjallisuuden seura. 1870[-1873]. Volume		
Title		2.3	
Title proper	Seitsemän weljestä	2.3.2	☒
Statement of responsibility		2.4	
Statement of responsibility relating to title proper	tehnyt A. Kiwi	2.4.2	
Publication statement		2.8	
Place of publication	Helsinki	2.8.2	☐
Publisher's name	Suomalaisen kirjallisuuden seura	2.8.4	☒
Date of publication	1870[-1873]	2.8.6	☒
Manufacture statement		2.10	
Manufacturer's name	J. Simelius'en perillisten kirjapainossa	2.10.4	
Mode of issuance	multipart monograph	2.13	☐
Media type	unmediated	3.2	☐
Carrier type	volume	3.3	☒
Extent statement †	6 volumes (XI, 333 pages)	3.4	☐
Number of units †	6	3.4.1.3	
Type of unit (text) ×	volumes	3.4.5	☐
Number of subunits †	XI, 333	3.4.1.7	
Type of subunit (text) ×	pages	3.4.5	
Dimensions	19 cm	3.5	☐
Expression manifested	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Finnish. Cygnaeus. Bergbom. Krohn <qpqrain00000069>	17.1+	

Yhden teoksen kuvailukokonaisuus

Relationship tree for: "Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä"

Relationship	Heading	
Work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä	☐
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Finnish. Cygnaeus. Bergbom. Krohn	☐
Manifestation of expression	Seitsemän veljestä. Suomalaisen kirjallisuuden seura. 1870[-1873]. Volume	☐
Writer of preface	Cygnaeus, Fredrik, 1807-1881	☐
Writer of preface	Bergbom, Kaarlo	☐
Writer of preface	Krohn, Julius, 1835-1888	☐
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Finnish. Gallen-Kallela	☐
Manifestation of expression	Seitsemän veljestä : kertomus. Yrjö Weilin. 1908. Volume	☐
Illustrator	Gallen-Kallela, Akseli, 1865-1931	☐
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Swedish. Warburton	☐
Manifestation of expression	Sju bröder. Atlantis. 1987. Volume	☐
Translator	Warburton, Thomas	☐
Writer of preface	Warburton, Thomas	☐
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Spoken word. Finnish. Jokinen	☐
Manifestation of expression	Seitsemän veljestä. WSOY. 2008. Audio disc	☐
Narrator	Jokinen, Ahti, 1944-	☐
Expression of work	Kivi, Aleksis, 1834-1872. Seitsemän veljestä. Text. Finnish	☐
Manifestation of expression	Seitsemän veljestä. Gummerus. 2010. Online resource	☐
Author	Kivi, Aleksis, 1834-1872	☐
Subject relationship of	Lyytikäinen, Pirjo. Vimmän villityt pojat	☐

Remove entity coloring De-dupe

To use this form to delete records, launch it from the EI

12:57

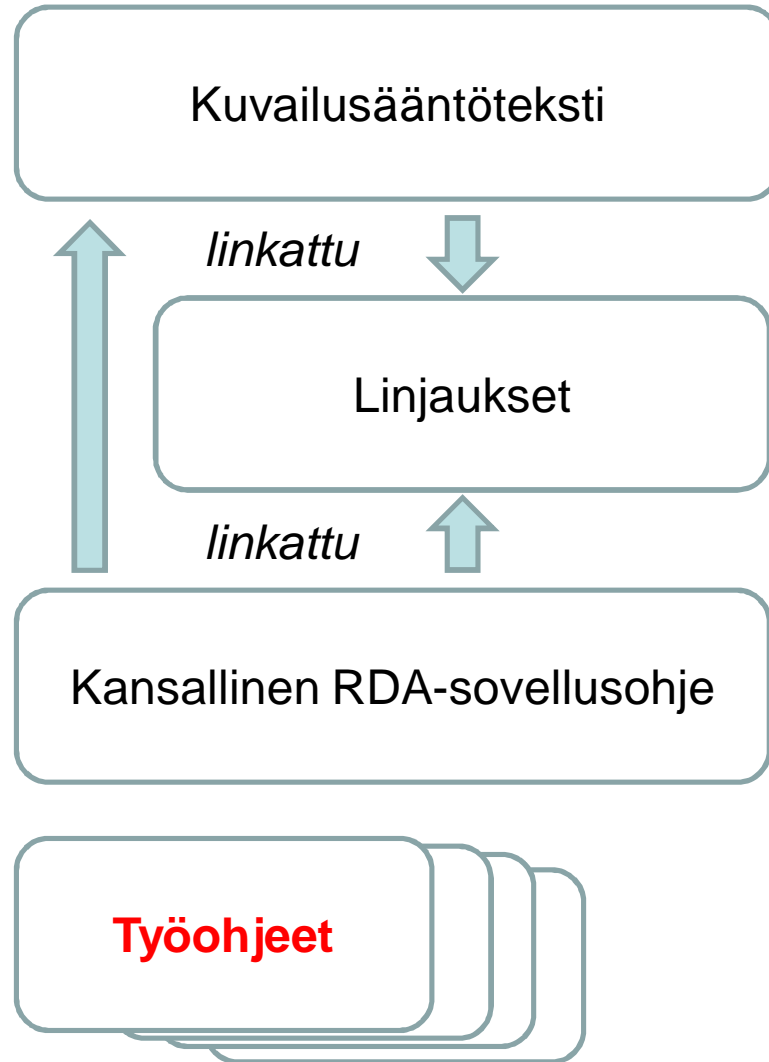
RDA-tekstiperhe RDA Toolkitissa

*Toolkitin RDA-
välilehdellä*

*Toolkitin Tietolähteet-
välilehdellä*

*Toolkitin Työkalut-
välilehdellä*

*Toolkitin Työkalut-
välilehdellä*

RDA-tuki

Kansalliskirjaston palvelut

- Kansalliskirjaston Kuvailusääntöpalvelu:
 - kuvailusaannot-posti@helsinki.fi
 - Antaa neuvontaa erityisesti niissä kuvailutapauksissa, jotka ”venyttävät standardin soveltamisen rajoja” tai jotka liittyvät RDA:n rakenteeseen, filosofiaan tai periaatteisiin
 - Käsittelee pyynnöt RDA-tekstin, -linjausten ja -esimerkkien muuttamiseksi
 - Vastaa RDA:n käyttöönottoon ja kansainväliseen kehittämiseen liittyviin kysymyksiin
- Kansalliskirjaston Kansallisbibliografiapalvelu:
 - fennica-posti@helsinki.fi ja viola-posti@helsinki.fi
 - Viestii omista ratkaisuistaan RDA:n soveltamisessa kuvailutapauksiin

Kansalliset ryhmät tukiverkostonä

- Kumea ja muut kuvailustandardien soveltamisryhmät:
 - kumea-posti@helsinki.fi
 - luumu-posti@helsinki.fi
 - siskuvailu-lista@helsinki.fi
 - Neuvovat RDA:n soveltamisessa kuvailutapauksiin ja kuvailun tallennusformaattiratkaisuissa
 - Vastaavat tallennusformaattipohjaisesta ja erityisalueiden (esim. musiikin) ohjeistamisesta
 - Ryhmien kirjastosektoreiden edustajat viestivät kuvailun muutoksista omille sektoreilleen
- Kuvailustandardiryhmä koordinoi Suomen RDA-muutosehdotuksia
 - Googleta ”kuvailustandardiryhmä”

Kysymyksiä ja kommentteja?

marja-liisa.seppala@helsinki.fi